ACADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES VOLUME 2 | ISSUE 5 | 2021
ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24411/2181-1385-2021-01057

ҲАРБИЙ ОЛИЙ БИЛИМ ЮРТЛАРИ КУРСАНТЛАРИДА ХИЗМАТ МУНОСАБАТЛАРИ МАДАНИЯТИНИ ТАРБИЯЛАШНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Исломжон Муллажонов
Чирчиқ олий танк қўмондонлик-муҳандислик билим юрти

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада Ўзбекистон олий ҳарбий билим юртларида курсантларнинг шахсиятини ва уларнинг хизмат муносабатлари маданиятини шакллантириш, олий ҳарбий билим юртлари курсантларида хизмат муносабатлари маданиятини тарбиялаш самарадорлигини ошириш, ҳамда ёшларга оилада, таълим масканларида, маҳаллаларда бериладиган таълим-тарбия каби масалалар келтирилган.

Калит сўзлар: Ватанпарварлик, маданият, жамият, тинчлик, фаровонлик, қадрият, таълим-тарбия, миллий ғоя, маънавият, методика.

ABSTRACT

This article deals with the formation of the personality of cadets and the culture of their service relations in the higher military educational institutions of Uzbekistan, increasing the effectiveness of cultivating a culture of service relations among cadets of higher military educational institutions, as well as education for young people in families, educational institutions and neighborhoods.

Keywords: Patriotism, culture, society, peace, prosperity, values, education, national idea, spirituality, methodology.

КИРИШ

Мустақиллик туфайли маданий-маънавий ҳаётимизда уйғониш юз берди, халқимиз эзгу-ниятлари рўёбга чиқа бошлади, авлод-аждодларимиз босиб ўтган тарихий тараққиёт йўлини, фаолиятини чуқур ўрганишга муваффақ бўлдик. Миллий, маънавий қадриятларимизга эътибор ва қизиқиш кучайди. Муқанна, Темур Малик, Мангуберди сингари миллий каҳрамонларимиз ҳаёти билан танишиш имкониятига эга бўлдик. Шак-шубҳасиз, биз яшаб турган давр келажак тарихимиз учун муҳим аҳамиятга эга. Шунинг учун ҳам, истиқболимизга катта қизиқиш билан қараб, миллатимиз тақдирини ўйлаб, тарих олдидаги масъулиятимизни чуқур ҳис қилиб, ўтмишимизга диққат ва

ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24411/2181-1385-2021-01057

эътибор билан назар ташлаб, маънавий-маданий меросимизни, асрлар мобайнида яратилган ва наслдан-наслга ўтган ажойиб маънавий қадриятларимизни қайтадан тиклашимиз лозим. Халқимиз маданий-маънавий бойликлари, миллий қадриятларини тиклаш ва ривожлантириш ҳозирги авлоднинг вазифасидир. Гап ўтмиш маданий-маънавий бойликларига эга бўлишдагина эмас, балки уни чуқур эгаллаб, янги юксак босқичга кўтара билишдадир.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Ҳозирги кунда Ўзбекистоннинг ҳарбий, иқтисодий, ижтимоий-сиёсий, ҳуқуқий ва маданий соҳаларида рўй бераётган ислоҳот ва ўзгаришлар эса айнан тинчлик ва фаровонлигини таъминлашга, инсон ҳаётини яхшилашга, унинг моддий ва маънавий эҳтиёжларини қондиришга қаратилган. Ёш авлод, қолаверса, ёш офицерлар маънавий эҳтиёжлари ижтимоий мазмуни жиҳатдан миллий маданиятга, қадриятларга, урф-одат ва анъаналарга асосланиб шаклланиб бормоқда.

Мустақиллигимизнинг пойдеворини мустаҳкамлашда жамият ёшларида ватанпарварлик руҳини камол топтириш, маданий-маънавий, ахлоқий камолоти суръатларини тезлаштириш, таълим-тарбия ишларини оқилона йўлга қўйиш, маърифий тадбирларни мунтазам амалга ошириш бениҳоя катта аҳамиятга эга. Агар инсон тўғри тарбия топмаса, унинг фаолияти жамият учун зарарли бўлади. Президентимиз Шавкат Мирзиёев бу ҳақда қуйидаги фикрларни билдирганлар: “Ўз фарзандларида юксак ватанпарварлик руҳини камол топтира олмаган давлат, қандай қудратли қуролга эга бўлмасин, мудофаа қобилиятини мустаҳкамлай олмайди”[1].

Ҳарбий таълимни инсонпарварлаштириш, Қуролли кучларнинг янги қиёфага ўтиши шароитида ҳарбий хизматчилар ўртасидаги муносабатларда маънавиятнинг ўрни ва аҳамияти тобора ортиб бормоқда. Анъанага кўра, давлат томонидан белгиланган вазифаларни ҳал этишда асосий кўрсаткич – офицерлар, яъни уларнинг педагогик маданияти, ахлоқи, ҳарбий жамоанинг ахлоқий муҳитини белгилайди.

Ўзбекистон олий ҳарбий билим юртида курсантларнинг шахсиятини ва уларнинг хизмат муносабатлари маданиятини шакллантириш масаласи устувор вазифалардан бири сифатида намоён бўлмоқда. Бу келажакдаги ёш офицер нафақат давлатнинг ҳарбий ташкилоти, балки бутун жамиятнинг асосий кўрсаткичидир. Шунинг учун, ҳарбий олий ўқув юртлари курсантларида хизмат

ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24411/2181-1385-2021-01057

муносабатлари маданиятини тарбиялашнинг педагогик жараёнини кўриб чиқиш – келажакдаги ёш офицерларда бир-бирига боғлиқ бўлган бир қатор қоидалар билан боғлиқ.

Олий ҳарбий билим юртлари курсантлари ўртасида хизмат муносабатлари маданиятини тарбиялашнинг асосли педагогик моҳияти маданий таълим муҳитини шакллантириш жараёнидир, бу эса курсантларнинг ахлоқий ва эстетик фазилатларни, шунингдек нутқ маданиятини ривожлантиришга ёрдам беради. Ушбу жараённинг мазмуни учта маданий қадриятлар мажмуаси билан тавсифланади: умуминсоний хусусият; касбий йўналтирилган ва шахсиятга йўналтирилган.

У қуйидагиларни ўз ичига олади: курсантнинг интеллектуал ривожланиш даражаси, табиат ва жамият ривожланишининг қонунларини қанчалик ўзлаштирганини кўрсатиб беради; унинг дунёқарашининг етуклиги, курсант шахсининг ҳуқуқий, ахлоқий ва эстетик онгини ривожлантириш, инсон ва жамоа психологиясини билиш, бу асосан курсантнинг кундалик хатти-ҳаракати ва мулоқотини ва унинг расмий вазифаларни ҳал қилиш қобилиятини белгилайди.

Курсантларнинг хизмат муносабатлари маданияти, уларнинг маънавий-психологик барқарорлиги ҳарбий хизматчиларни ўқитиш ва тарбиялашга бевосита таъсир кўрсатади ва ҳарбий-профессионал фаолиятнинг белгиланган вазифаларини муваффақиятли ҳал этишга имкон берадиган қисмлар ва бўлинмаларда маънавий муҳитни шакллантиради.

Келажакдаги ёш офицерларнинг билимлари, кўникмалари уларнинг ахлоқий томони ҳам ҳарбий хизматларда юқори даражадаги жанговар тайёргарликни сақлаб қолишга имкон берадиган расмий муносабатларнинг элементи ҳисобланади.

Хизмат муносабатлари маданиятини тарбиялаш курсантларда масъулият, ватанпарварлик, виждонлилик каби фазилатларни ривожлантиради, уларнинг интизомини оширади. Ўзаро англашув, яхши ният ва бир-бирига ёрдам беришга тайёрлик ҳарбий билим юртида ўқиш ва хизмат кўрсатиш сифатини оширишга, курсант жамоасини бирлаштиришга, ўқув режалари ва ўқув дастурларининг самарадорлигини оширишга ёрдам беради.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Амалиёт шуни кўрсатадики, кўпинча ҳарбий жамоада зиддиятли вазиятларнинг пайдо бўлиши расмий муносабатлар маданиятининг ҳолати

ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24411/2181-1385-2021-01057

билан бевосита боғлиқ. Низоларнинг асосий сабаблари орасида: бошқалар билан мулоқот қилиш қобилияти; ҳарбий жамоада ижтимоий обрўли мақомни эгаллаш истаги (етакчилик, тан олиш, ҳокимият учун кураш); ўз шарафи ва қадр-қимматини ҳимоя қилиш, бузилган ҳуқуқлар; адолатни тиклашга қаратилган ҳаракатлар, ҳамкасбларнинг ахлоқсиз ҳаракатларига қарши ва бошқа ҳолатларни кўришимиз мумкин.

Шу муносабат билан, курсантларда хизмат муносабатлари маданиятини тарбиялаш таълим фаолиятининг энг муҳим қоидаларидан бири бўлиб, педагогик аҳамиятга эгадир.

Олий ҳарбий билим юртлари курсантларида маданиятни тарбиялаш муаммоларини назарий ривожлантириш қуйидаги учта гуруҳда ифодаланади: “Илмий манбаларнинг биринчи гуруҳи ҳарбий урф-одатларни шакллантириш муаммосини, уларнинг тарихий жиҳатдан шаклланиши ва ривожланиш жараёнини тадқиқ этган муаллифларнинг асарлари билан ифодаланади. Иккинчи гуруҳи умумий ва ҳарбий педагогикада маънавий, ахлоқий ва бошқа маданият таркибий қисмларини тарбиялаш билан боғлиқ ишлардир. Учинчи гуруҳ масалалар устида ишлаган олимлар асарларини ўз ичига олади”[2].

Олий ҳарбий билим юртлари курсантларида хизмат муносабатлари маданиятини тарбиялаш самарадорлигини оширишнинг энг муҳим усуллари қуйидагиларни кўрсатиб ўтмоқчиман:

а) олий ҳарбий билим юртлари курсантлари орасида хизмат муносабатлари маданиятини тарбиялашни ташкил этишни такомиллаштириш, унинг асосий шартлари қуйидагилардир: хизмат муносабатлари маданиятини тарбиялашга қаратилган тадбирларни илмий асосланган ҳолда режалаштириш, курсантларнинг муҳити ва йўналишини ўрганиш асосида самарали педагогик қарорлар қабул қилиш; ҳарбий-касб-ҳунар;

б) олий ҳарбий билим юртлари курсантлари орасида хизмат кўрсатиш маданиятини тарбиялашнинг таълим жараёни методологиясини оптималлаштириш: ҳарбий интизом масалаларида қўмондонлар (бошлиқлар) нинг шахсий намунасини таъминлаш, хизмат ва ҳарбий вазифани бажариш, хизмат муносабатлари маданияти; барча функцияларда таълимни амалга ошириш учун самарали ёндашувни танлаш; курсантларнинг индивидуал ва шахсий хусусиятларини ҳисобга олиш;

в) ҳарбий олий ўқув юртлари курсантлари ўртасида расмий муносабатлар маданиятини тарбиялаш учун ҳарбий олий билим юртининг раҳбар ва ўқитувчилар таркибини тайёрлаш ва фарқлаш, бу қуйидаги шартларни ўз ичига

ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24411/2181-1385-2021-01057

олади: ўз фаолиятини амалга оширишда ижтимоий, педагогик ва бошқа тадқиқот усулларидан фойдаланиш; аналитик фикрлашга эга бўлиш, муайян курсантнинг илмий асосланган "муаммоли майдони" ни кўриб чиқиш; касбий маҳоратини, маданий салоҳиятини ошириш; юқори ахлоқий тамойилларга, объективликка эга бўлишликни тақазо этади.

Жамият тараққиёти ҳар томонлама етук инсонни тарбиялаш учун нафақат зарур бўлган шарт-шароитларни яратиш, балки маънавий-маърифий етуклик, ахлоқийликни ҳар бир кишида тарбиялашга кўп жиҳатдан боғлиқ. Ватанга, ота-онага содиқлик ва фидойилик ўз-ўзидан пайдо бўлмайди. Булар заминида ёшларга оилада, таълим масканларида, маҳаллаларда бериладиган таълим-тарбия ётади. Оилада сингдирилган тарбия, Ватанга муҳаббат, меҳр-оқибат, ўзаро ҳурмат каби юксак инсоний фазилатларни шакллантиришда муҳим аҳамият касб этади. Биринчи Президентимиз И.А.Каримов бу ҳақда қуйидаги фикрни билдирганлар: “Оила турмуш ва виждон қонунлари асосида қурилади, ўзининг кўп асрлик мустаҳкам ва маънавий таянчларига эга бўлади, оилада демократик негизларга асос солинади, одамларнинг талаб-эҳтиёжлари ва қадриятлари шаклланади. Бу эса энг олий даражада маънавий қадрият, инсон қалбининг гавҳаридир”[3].

Давлатимиз олдидаги асосий вазифалардан бири бўлмиш, ватанпарварлик руҳида камол топган офицерларни тайёрлаш учун энг аввало, ёш авлод тарбияси ва таълимига боғлиқ. Ёшлар Ватанимиз, мамлакатимизнинг келажагидир. Биз Ўзбекистон тақдирини уларга ишониб топширамиз. Бунинг учун ёшлар зиммаларига юкланаётган мураккаб вазифанинг бутун моҳиятини чуқур англашлари, ҳис қилишлари, унга муносиб бўлиш учун ҳозирданоқ тайёргарлик кўришлари лозим. Ҳозирги вақтда жамиятимиз олдида турган муҳим вазифалардан бири – ёшларда ватанпарварлик туйғусини шакллантириш умумтаълим мактабларида олиб борилаётган таълим-тарбия ишлари тизимининг асосий мақсадига айлантириш.

Ёшларда ўз Ватани билан фахрланиш туйғуси ўз-ўзидан пайдо бўлмайди. Ватанга бўлган меҳр-муҳаббат одамнинг қалбига она сути билан бирга киради. Инсонда юртга, Ватанга муҳаббат, келажакка ишонч туйғуларини шакллантириш ва ривожлантириш муҳим аҳамиятга эга. “Ватанга муҳаббат ҳисси, - дейди Биринчи Президентимиз И.А.Каримов, - одамнинг қалбида табиий равишда туғилади. Яъни инсон ўзлигини англагани, насл-насабини билгани сари юрагида Ватанга муҳаббат туйғуси илдиз отиб, юксала боради. Бу

ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24411/2181-1385-2021-01057

илдиз қанча чуқур бўлса, туғилиб ўсган юртга муҳаббат ҳам шу қадар чексиз бўлади”[4].

ХУЛОСА

Хулоса ўрнида қуйидаги фикр ва таклифларни айтишим мумкинки, жамият маънавиятини шакллантириш ва ривожлантиришда, ахлоқий қадриятларни тиклашда тарбия, таълим соҳаларининг аҳамияти бениҳоя каттадир. Жамият ҳаётидаги барча муаммолар маънавий жиҳатдан баркамол бўлган кишиларнинг фидокорона, ҳалол меҳнати асосида рўёбга чиқади. Ёшлар Ватанимиз, мамлакатимизнинг келажагидир. Биз Ўзбекистон тақдирини уларга ишониб топширмоғимиз учун ёшларга нисбатан бефарқ бўлмаслик барчамизнинг зиммамиздадир.

REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 12 январдаги “Хавфсизлик кенгашининг кенгайтирилган йиғилишида”ги нутқи.
2. Аронов А. А. “Мактаб ўқувчиларининг ҳарбий-ватанпарварлик таълим тизимини бошқаришнинг илмий-педагогик асослари”: М., 1990.
3. Каримов И.А. Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли // Ўзбекистон: миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. 1-жилд.- Т.: Ўзбекистон, 1992.- Б.49.
4. Каримов И.А. Миллий истиқлол мафкураси-халқ эътиқоди ва буюк келажакка ишончдир// Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт-пировард мақсадимиз. 8-жилд.-Т.:Ўзбекистон, 2000.-Б.502.